

Inhoud

Dankbetuiging 9

Inleiding 13

HOOFDSTUK I 1839-1900: Eene meer voldoende policiemagt 19

Onder gezag van de fiscaal 24

Schout en dienaren 25

Instructies 27

Police 29

Policie des eilands 31

Brigade Koloniale Marechaussee 34

Oprichting 35

Uitbreiding naar Bovenwindse Eilanden 37

Gekleurd voorbij de slavernij 40

Goede sujetten aan de dienst verbinden 40

Meer preventief dan represjief 45

Bloedige vrijdag 47

Veldwacht 50

Noodzaak 51

Weifelende acceptatie 54

HOOFDSTUK 2 1900-1930: Denzelfden soldaat als politieman 57

Noodlijdende bevolking en begroting 60

Van een koloniaal korps 64

Detachement Marechaussee: mogelijkheden en motivering 64

Onder gezag van de gouverneur 67

Korps Burgerpolitie 69

Naar een Nederlands korps 72

Havenstaking 72

Tanend gezag van de procureur-generaal 75

Kwartiermakers militaire politietroepen 76

<i>Treffen van Den Haag en Curaçao</i>	79
<i>Politie een Nederlandse aangelegenheid</i>	81
Onder druk van olie en overrompeling	84
<i>Heerschappij van de olie</i>	85
<i>Politiebescherming</i>	88
<i>Overrompeling van het fort</i>	91
<i>Adviezen</i>	96
HOOFDSTUK 3 1930-1955: Jacht op olie, (dwaal)licht en Chinese alen	99
Politie in drievoud	101
<i>Mankracht</i>	102
<i>Eisen van bekwaamheid</i>	107
<i>Naar de West</i>	110
Defensie van de eilanden	115
<i>Militaire mankracht</i>	116
<i>Kortstondige Duitse superioriteit</i>	119
Chinezenconflict	123
<i>Dodelijke selectie</i>	123
<i>Moederlands falen</i>	127
Bestrijding van de misdadigheid	130
<i>Opium</i>	132
<i>Kazernering of openluchtprostitutie</i>	134
<i>Voogdij of verwildering</i>	137
<i>Cachot</i>	139
Korps Politie Nederlandse Antillen	143
<i>Bestuurlijke veranderingen</i>	143
<i>Eén korps</i>	147
<i>Harmonisatie</i>	150
HOOFDSTUK 4 1955-1970: Honden van de regering	153
Op- en uitbouw KPNA	155
<i>Waardering voor harmonisatie tot één burgerkorps</i>	155
<i>Antillianisering en onderbezetting</i>	157
<i>Problemen van structurele aard</i>	161
<i>Algemene sterkte verhogende factoren</i>	162
<i>Bezoldiging</i>	166
Veiligheidsdienst Nederlandse Antillen	168
<i>Twijfel aan betrouwbaarheid van de inlichtingendienst</i>	169
<i>Opbouw VNA</i>	171
<i>Inlichtingenrapportages</i>	173

De revolte van mei 1969	176	
<i>Achtergrond van de meirevolte</i>	177	
<i>Doodt de honden van de regering</i>	179	
<i>Zondebokken en schone handen</i>	182	
<i>Met angst en beven</i>	185	
<i>Dubbelspel</i>	187	
<i>Gewapenderhand</i>	190	
HOOFDSTUK 5	1970-1990: Een geest van ongezeglijkheid en rebellie	193
Antillianisering van gezag en politieleiding	195	
<i>Inkleuring</i>	195	
<i>(Be)dreiging</i>	197	
<i>Kleur bekennen</i>	199	
Antillianisering van het korps	201	
<i>Mankracht</i>	202	
<i>Het eerste twaalftal vrouwen</i>	205	
<i>Aanhoudende noodzaak van Nederlandse mankracht</i>	207	
<i>Ondersteunende middelen</i>	210	
Eigenmachtig optreden	213	
<i>Onmatig gewelddadig</i>	213	
<i>Autonome posities</i>	215	
<i>Nederlanders niet welkom</i>	217	
<i>Respect afdwingen</i>	220	
<i>Centrifugale krachten</i>	222	
Arubaanse verlangens	224	
<i>Status aparte</i>	224	
<i>Wetgeving</i>	228	
<i>Nieuw elan: Korps Politie Aruba</i>	230	
HOOFDSTUK 6	1990-2010: Elkander bij te staan onder druk	235
De misdaad regeert?	237	
<i>Strategische beleidsommezwaai</i>	237	
<i>Eilandoverschrijdende criminaliteit</i>	240	
<i>Kreukbare bestuurlijke integriteit</i>	242	
De hele dag in de mond gekeken	246	
<i>Koninklijke Marechaussee</i>	246	
<i>Recherche Samenwerkingsteam</i>	253	
Gewogen en te licht bevonden	261	
<i>Het KPNA gewogen</i>	263	
<i>Stichting Maatschappij en Politie</i>	267	
<i>Geteisterd door problemen</i>	269	

INHOUD

<i>Bewaking en ordehandhaving</i>	271
<i>Gevangenis: vogelvrij</i>	273
<i>Plan Veiligheid</i>	275
<i>Reorganisatie</i>	276
<i>Te licht bevonden</i>	279
Geschraagde soevereiniteit	283
<i>KPA: de samenleving in</i>	285
<i>Staatkundige kaarten opnieuw geschud</i>	289
<i>Gemeenschappelijke voorziening politie</i>	291
Ter afsluiting	295
Afkortingen	301
Archieven	303
Bibliografie	305
Personenregister	321

Dankbetuiging

Gelijktijdig met deze geschiedschrijving van de politie op de Nederlands-Caribische eilanden verschijnt, van de hand van dr. Ellen Klinkers, die van de politie in Suriname.¹ Deze uitgaven vormen de afsluiting van een onderzoeksprogramma dat het afgelopen decennium werd uitgevoerd onder leiding van prof.dr. Cyrille Fijnaut (Universiteit van Tilburg) en mede werd geïnitieerd en ondersteund door oud-hoofdcommissaris mr. Jan Wiarda. In 2007 resulteerde het onderzoek in studies van Fijnaut zelf, en van dr. Guus Meershoek, dr. Jos Smeets, en dr. Ronald van der Wal.² Gaande het onderzoek werden de voormalige Nederlandse koloniën in ‘de Oost’ en in ‘de West’ onderwerp van studie. In 2009 kon dr. Marieke Bloembergen het resultaat van historisch onderzoek naar Nederlands-Indië publiceren.³

Ten behoeve van het onderzoek naar de West werd prof. dr. Gert J. Oostindie (Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV)) aangezocht als supervisor. Een begeleidingscommissie werd ingesteld, waarvan naast Oostindie, Fijnaut, Wiarda en Bloembergen nog lid waren prof.dr. Petra M.H. Groen (Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)), dr. Elsbeth B. Locher-Scholten (Universiteit Utrecht) en mr. Geert-Jan Fetter (ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)).

De veelzijdige expertise, het geduld en vertrouwen van deze kritische lezers waren niet alleen bijzonder inspirerend, maar zijn doorslaggevende voorwaarden gebleken om het onderzoek tot een goed einde te brengen. Het spreekt dat ik de leden van de begeleidingscommissie bijzonder dankbaar ben. Ik wens iedere onderzoeker de motiverende begeleiding toe, die ik in dit – soms uitgesproken capricieuze – traject heb mogen ontvangen.

Daarenboven kon ik een beroep doen op een deskundige leescommissie waarvan deel uitmaakten: mr. S. Camelia-Römer (voormalig minister-president en voormalig minister van Justitie van de Nederlandse Antillen), mr.dr. A.G. Croes (voormalig gevolmachtigd minister van Aruba), drs. C.P. de Haseth (voormalig gevolmachtigd minister van de Nederlandse Antillen, en voormalig adviseur van de minister-president van de Nederlandse Antillen), J. Oldenboom (voormalig

---

¹ Klinkers 2011.

² Fijnaut 2007[a], Meershoek 2007, Smeets 2007 en Van der Wal 2007; zie ook Fijnaut 2007[b].

³ Bloembergen 2009.

hoofdcommissaris van het Korps Politie Nederlandse Antillen (KPNA)), mr.dr. B. van der Velden (voormalig hoofddocent Universiteit van de Nederlandse Antillen), en H.J. de Wijs (voormalig Algemeen Inspecteur van het Korps Rijkspolitie en chef van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD), en adviseur van de minister van Justitie van de Nederlandse Antillen). Ook al zijn niet alle handreikingen terug te vinden in de voorliggende geschiedschrijving, ik heb dankbaar gebruikgemaakt van de bijsturing die ik kreeg. Ik hoop van harte dat nog vele onderzoekers een beroep op deze deskundigheid zullen kunnen doen.

Het West-Indische onderzoek werd gefinancierd door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het ministerie van Veiligheid en Justitie, het Korps Landelijke Politiediensten, de Koninklijke Marechaussee, de Politieacademie en de politiekorpsen van Amsterdam-Amstelland, Haaglanden, Midden-West-Brabant en Utrecht. Hoewel in koninkrijksverband veelvuldig de woorden ‘wie betaalt, bepaalt’ hebben geklonken, prijzen wij ons gelukkig met de afstand die deze instituties hebben gehouden. De bemoeienis heeft bestaan uit het bereidwillig beschikbaar stellen van archiefmateriaal en (persoonlijke) informatie. Kortom, wij hebben kunnen rekenen op zegenrijke ‘politiële’ bijstand, zoals ik mij die in het Koninkrijk alle partijen, al dan niet in de rechthandhavingsketen, toewens. Niet minder erkentelijk ben ik het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde en de Universiteit van Tilburg voor het bijzondere gebaar dat zij maakten, waardoor de eindstreep zonder kleerscheuren bereikt werd.

Behalve naar voornoemde steunpilaren bij de uitvoering van het project gaat mijn dank uit naar mensen die hun kennis en ervaring met mij deelden in – soms urenlange – gesprekken: S. Brown, C.J.P. Casseres (KPNA), E.J. Comenencia (Korps Politie Aruba (KPA)), E.R.V. Demei (KPNA), M. Diekmann, A. Falbru, M.J.S. Francisca (Stichting Reclassering Curaçao), H. Hollander (Stichting Maatschappij en Politie, Curaçao), R. Huggins (KPNA), M. Hupsel (brandweer Curaçao), mr. G.S. Joubert (Openbaar Ministerie (OM), Willemstad, Curaçao), mr. P.P. Kloet (Recherche Samenwerkingsteam (RST)), J. Kooistra (KLPD), J.C. Larmorie (KPA), I. Luckmann-Klomp, J.M. Luisa (Veiligheidsdienst Nederlandse Antillen (VNA)), Nisbeth (VNA), dr. J.Ph. de Palm, mr. D. van Putten (Koninklijke Marechaussee), J. Rooijakker (Koninklijke Marechaussee/KPBES), mr. A.C. v.d. Schans (OM, Willemstad, Curaçao), drs. P.J. Simpelaar (Koninklijke Marechaussee), W. Stadius Muller (VNA), mr. W. Tielkemeijer (OM, Willemstad, Curaçao), dr.mr. P. Verton, M. Vis (KLPD), J.A.J.T. Vissers (KLPD), G. Werner (KLPD), mr. F.P. Wiel (KPNA), S.J. Zaandam (KPA), Lic. E.R. Zebeda (KPA) en mr. E. Zielinski.

Bijzonder erkentelijk ben ik de mensen die mij uit privéarchief uiteenlopende documenten en/of fotomateriaal beschikbaar stelden of kennis deelden uit eigen onderzoek: W.K.C. Antheunissen, E. Bongers, dr. A.M.C. van Dissel (Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)), drs. J. van Ditzhuijzen, mr. C.H. Govaerts, K. de Groot, M. Hilhorst, prof.mr.dr. E.M.H. Hirsch Ballin, W. Johnson, drs. H. Jordaan, E. Langenfeld BA, drs. G.J. Onrust, dr. W. Renkema, prof.dr. A. van Rijn, dr. G.A. Rommelse (NIMH), E. Sambo, dr. J. Smeets, mr.

L. Warnink (Kabinet van de gouverneur van de Nederlandse Antillen), M. Wernet (KPNA), K. Wiebering en N. Willems-Dirkmaat.

Niet minder behulpzaam zijn medewerkers van archieven en bibliotheken geweest, van wie meer in het bijzonder genoemd moeten worden drs. N. Römer en E. Gibbes van het Archivo Nashonal, Willemstad, Curaçao, H. Martina van het Centraal Bureau voor de Statistiek, Willemstad, Curaçao, M. Jansen en M. Petronella van de Dienst Informatievoorziening, Willemstad, Curaçao, E. van Delden van het Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam, E. Dankmeijer en E. van Haaren van de S.A.L. ‘Mongui’ Maduro Bibliotheek, Willemstad, Curaçao, S.M. Klijnhout, H.A. Basten en G.J. de Rover van het archief van het Museum der Koninklijke Marechaussee, Buren, S. Plantinga van het Nationaal Archief, Den Haag, J. Breukers van het Nederlands Politiemuseum, Apeldoorn, M. Stolp van de Openbare Bibliotheek, Collectie Antilliana, Den Haag, en M. Groenewoud van de bibliotheek van de University of Curaçao mr.dr. Moises Frumencio da Costa Gomez (voorheen de Universiteit van de Nederlandse Antillen).

De belangstelling van de redactie van de uitgaven *Antilliaanse Nieuwsbrief*, *Blauw*, *IPA-info* (District Utrecht) en *De Koninklijke Marechaussee* maakte het mogelijk om oproepen te plaatsen, waarop interessante respons volgde. Bijzonder bereidwillige medewerking ontving ik van de directie en redactiemedewerkers van het Antilliaanse dagblad *Amigoe*. De heren Voges, mevrouw K. Wooning en H. Vaders maakten het mogelijk om in de weekendbijlage (*ñapa*) in aangepaste vorm fragmenten uit de huidige geschiedschrijving op te nemen.

Gedurende het project ben ik op vele momenten op allerhande wijzen geholpen, meer in het bijzonder dank ik: H. L. Alofs, A. Angela, J. Beaujon, M. Berkhouwer, L. Berry-Haseth, M. Bracelly, J.E.C. Brendel, E. Brigitha, G.M.F. Curiël, Y. Cramer, G. Deibel, R. van Deure, L.M. Dindial, P. Eckhardt, A. Euwema, K. Frielink, M. Goede, R. Gomez Casseres, D. den Haas, J. Halman, F. Heiligers, M. Heitkönig, D.M. Henriquez, E. Hollander-Merkies, H. Jonkergouw, H.T.I. Kaspers, M. van Kempen, E. Lauf, C. v.d. Mast, J. Medema, N. Møller, M.J. Nederlof, Q. Nicolaas, J.J. van Nieuwkerk, B. Osepa, G.J. Oudenaller, R. Palacios, R. Rosario, G.W. Rutgers, M. Smeets-Muskus, D.J. Tang, T. Timmers, J. Veneman, W. Vermeulen, J. Water, G. Wawoe, I. Witteveen en M. van der Zee.

De medewerkers van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde – van wie ik Rosemarijn Hoefte, Ton van der Mark, Irene Rolfes, Jan van Rosmalen, Yayah Siegers en Ellen Sitinjak bij name wil noemen – dank ik voor de professionaliteit en een stevast plezierige ambiance om in te werken.

Het is bijzonder inspirerend geweest om voor het onderzoek naar de politie in de West met Ellen Klinkers te kunnen optrekken. Het delen van ervaringen die wij bij onderzoek en schrijven opdeden, heeft menigmaal verhelderend gewerkt. Het is aan Gert Oostindie te danken dat hij Ellen en mij bij elkaar bracht, maar bovenal aan Ellen zelf dat ik daar met voldoening op terug kan kijken.

De betrokkenheid van mijn dochters Maryse en Karianne en, meer nog, van mijn echtgenote Marijke Schweitz bij dit onderzoek heeft ervoor gezorgd dat het Curaçaose spreekwoord voor deze 'leg' flink aan betekenis inboette: *Komedó 'i webu no sa ku galiña su atras ta hasi due* (wie het ei eet, weet niet wat de kont van de kip heeft doorstaan).

Door de motiverende hulpvaardigheid van zoveel mensen was het een bijzonder genoeg om de geschiedenis van de politie op de Nederlands-Caribische eilanden te schrijven. Hoezeer er bij deze geschiedenis ook kritische kanttekeningen geplaatst worden, mijn waardering voor de mannen en vrouwen die zich hebben ingespannen en inspinnen om hun politieke taken naar behoren uit te voeren, is in de loop van het onderzoek alleen maar toegenomen. Het is geen sinecure om op de eilanden – hoe maakbaar de kleine samenlevingen ook ogen – de rechtsorde te handhaven.

Inleiding

De politie is een onmisbaar instrument om – zo nodig met geweld – de rechtsorde te handhaven of te herstellen, burgers en bezittingen te beschermen. Dit geschiedt op gezag van autoriteiten die met macht zijn bekleed. In democratische samenlevingen hebben deze gezagdragers en daarmee de politie een mandaat van de burgers om deze taken uit te voeren. In koloniale samenlevingen lag dat anders. De koloniale onderdanen hadden geen of slechts beperkte zeggenschap, laat staan controle, over het gezag dat boven hen was gesteld. Even beperkt was zodoende hun invloed op de wijze waarop de orde werd gehandhaafd. De inbedding van het politiewezen in het bestuurlijke, justitiële en/of militaire gezag was bovenal een moederlands debat.¹ In de vrij strak georkestreerde koloniale verhoudingen diende de kolonie zich te voegen naar de dwingende standpunten van het moederland.

Wanneer wij echter wat scherper kijken, blijkt het beeld minder eenduidig en daarmee wel zo interessant. Een behoorlijke uitvoering van politieke taken vereist een zekere betrokkenheid van de burgers bij de politie. Dit gold ook in de Cariben ten tijde van het koloniale regime. Bij nader inzien bewoog ook in de koloniën de politie zich in een krachtenveld dat beperkingen en zelfs onmacht van het zogezegd machtige moederland blootlegt. Anderzijds, toen in 1954 voor de Nederlands-Caribische eilanden het postkoloniale tijdperk aanbrak, toonden de overheden in de voormalige kolonie zich evenmin bij machte om een sterk politiewezen tot ontwikkeling te brengen. Als zodanig onthulde dit een eigen onvermogen.

Van koloniale naar postkoloniale verhoudingen

De Caribische eilanden Aruba, Bonaire, Curaçao, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba zijn – onder verschillende benamingen en bestuurlijke eenheden² – van

---

¹ Zie Fijnaut 2007: 21-3. Deze en volgende alinea's leunen op Oostindie en Klinkers 2001, 1: 13-23, en Oostindie 2011.

² In de tekst zijn de staatkundige benamingen verwerkt, die de eilanden in de loop van de geschiedenis verkregen. Gemakshalve wordt in dit boek vrijelijk gebruikgemaakt van de benamingen 'Antillen' en

de zeventiende eeuw tot het midden van de twintigste eeuw Nederlandse koloniën geweest. Onder auspiciën van de in 1621 opgerichte West-Indische Compagnie (WIC) vestigde Nederland op vele plaatsen in de ‘Nieuwe Wereld’ nederzettingen. Uiteindelijk zouden alleen Suriname en de eilanden die later de Nederlandse Antillen gingen heten, tot in de twintigste eeuw deel van het Nederlandse rijk blijven. De WIC ging in 1792 failliet. Kort daarop braken er in Europa oorlogen uit, waarin Nederland een speelbal was van sterkere grootmachten. Tussen 1795 en 1813 was Nederland een protectoraat en vervolgens een gebiedsdeel van Frankrijk. De koloniën werden soms door nieuwe staatsinstellingen bestuurd, maar ook langdurig door de Britten bezet. Na de napoleontische oorlogen werd Nederland weer een zelfstandige staat, nu voor het eerst als koninkrijk.

Het beheer van de koloniën werd een zaak van de overheid. Aanvankelijk bepaalde de koning het beleid, soms luisterend naar adviseurs, maar hoegenaamd autocratisch. In 1848 werd Nederland een constitutionele monarchie, waarmee de vorst zijn wetgevende en uitvoerende macht werd ontnomen. De vorst was nu ondergeschikt aan het parlement, dat gaandeweg democratischer en assertiever werd. In Nederland werd een apparaat opgebouwd voor het koloniale bestuur. Het in 1814 opgerichte departement van Koloniën was aanvankelijk steeds aan een ander ministerie gekoppeld, maar werd in 1834 een apart ministerie. Op het departement was altijd ten minste één ambtenaar specifiek met ‘de West’ belast; in 1857 werd hiertoe een apart bureautje ingesteld. Veruit de meeste aandacht ging echter uit naar Nederlands-Indië. In de koloniën lag het bestuur in handen van Nederlandse gouverneurs. Deze kregen hun instructies aanvankelijk nog van de koning, maar sinds 1848 van de minister van Koloniën, aan wie zij ook verantwoording moesten afleggen over hun beleid.

Het duurde even voor de bestuurlijke structuren in het Caribisch gebied waren uitgekristalliseerd. Tussen 1815 en 1828 waren er niet minder dan drie koloniën, elk met een eigen gouverneur: Suriname, Curaçao met de ‘onderhorigheden’ Aruba en Bonaire, ten slotte Sint Eustatius met de ‘onderhorigheden’ Saba en Sint Maarten. In 1828 werden de drie Caribische koloniën juist samengevoegd onder één in Paramaribo zetelende gouverneur-generaal. Toen dat niet goed bleek te werken werd in 1845 besloten het Caribisch bezit bestuurlijk in tweeën te delen. Naast Suriname werd ‘Curaçao’, zoals de zes eilanden tezamen veelal werden aangeduid, tot een zelfstandige kolonie gemaakt, met een eigen gouverneur.

Lokaal was de formele macht van de gouverneur tot het midden van de twintigste eeuw zeer groot. Als persoonlijke vertegenwoordiger van de vorst en vanaf 1848 van de Kroon belichaamde hij de wetgevende én uitvoerende macht. De gouverneur koos en benoemde zelf – altijd onder verantwoordelijkheid van de minister van Koloniën – de leden van de medewetgevende Koloniale Raad. De leden kwamen

---

‘Nederlands-Caribische eilanden’ om de zes eilanden aan te duiden; formeel vijfenhalf, aangezien Sint Maarten half Nederlands, half Frans is.

uit de Nederlandse ambtelijke top en de lokale blanke (handels)elite. De Raad had de facto niet veel meer dan een adviserende taak.

Toch was ook 's gouverneurs macht beperkt. Hij was direct ondergeschikt aan 'Den Haag': aanvankelijk de koning, later de minister van Koloniën. Het Reglement voor Curaçao van 1865 moest de koloniën weliswaar meer 'autonomie' geven 'in de bestiering van eigen huishouden'. Zelfs werd een eerste scheiding van wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht ingevoerd. De gouverneur had nu formeel wat meer autonomie, maar wanneer hij geen sluitende begroting indiende, kon het Nederlandse parlement direct ingrijpen. Van zo'n sluitende begroting was dikwijls geen sprake. De voor Den Haag ongunstige verhouding tussen kosten en baten betekende dat de Haagse autoriteiten het koloniale gezag voortdurend dwongen tot uiterste zuinigheid. Dat had onder meer een aanzienlijke invloed op het politiewezen.

Eerst in de laatste twee decennia voor de Tweede Wereldoorlog veranderde deze gang van zaken door de op- en uitbouw van grote olieraffinaderijen op Curaçao en Aruba. Die brachten ongekende welvaart. Die oorlog dwong Nederland vervolgens om serieus werk te maken van de dekolonisatie, een opgave die in de voorgaande periode nooit serieus was overwogen. Dit mondde uit in de totstandkoming van het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden (1954). De drie landen van het Koninkrijk – Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen – werden nu autonome en gelijkwaardige landen binnen het vernieuwde Koninkrijk. Een beperkt aantal taken – vooral internationale betrekkingen, defensie, nationaliteit en de waarborging van deugdelijk bestuur en mensenrechten – werd aan de koninkrijksregering voorbehouden.

In de eerste twee decennia na de afkondiging van het Statuut stelde Den Haag zich in algemene zin welwillend maar aarzelend op, wat werd ingegeven door twijfels over de bestuurlijke capaciteit 'overzee'. De politie was een van de onderdelen van het voormalige koloniale apparaat dat enerzijds een ruimere 'antillianisering' te zien moest geven, en ook wel gaf, maar dat anderzijds niet zonder meer kon worden losgelaten om een eigen weg in te slaan. In de jaren zeventig en tachtig nam de bemoeienis van Nederlandse zijde met het Antilliaanse reilen en zeilen, waaronder dat van de politie, af, aangezien – aan Nederlandse bestuurlijke zijde – verwacht werd dat de eilanden op staatkundige onafhankelijkheid afstevenden. Mede doordat dit niet het geval bleek, nam vanaf het begin van de jaren negentig de Nederlandse betrokkenheid weer in intensiteit toe.

In tegenstelling tot Suriname zou de stap van 'autonomie' binnen het koninkrijk naar onafhankelijk land daarbuiten door de eilanden niet worden gezet. Wel wijzigde de onderlinge samenhang van de eilanden, zeer tegen de zin maar uiteindelijk toch met medewerking van Den Haag. Aruba verkreeg in 1986 een 'status aparte' als land binnen het koninkrijk. In 2010 werd het land de Nederlandse Antillen ontmanteld. Curaçao en Sint Maarten kregen de status van land, Bonaire, Saba en Sint Eustatius werden met Nederland geïntegreerd als openbare bestuurslichamen, een soort overzeese gemeentes.

Kleinschalige eilanden

In de Cariben was de inheemse indiaanse bevolking een eeuw na de komst van de Spanjaarden grotendeels verdwenen. Het gebied werd opnieuw bevolkt door migranten: Europeanen die er min of meer uit vrije wil kwamen, en Afrikanen die er als slaaf werden gebracht om op plantages te werken. De hedendaagse bevolking op de Antilliaanse eilanden stamt grotendeels af van deze migrantengroepen. Tot ver in de negentiende eeuw werden deze samenlevingen geschraagd door slavernij. De overgrote meerderheid van de koloniale onderdanen bestond uit Afrikanen en hun afstammelingen. De Europese minderheid beheerste echter de kolonie en maakte de top uit van de sociale hiërarchie, terwijl zij zich voortdurend bewust was van de dreiging die uitging van ‘de menigte der slaaven’ en de vrije ‘kleurlingen’. Waar slavernij was, daar was ook verzet. Soms was dat schokkend en bracht het de koloniale orde ernstig in gevaar, zoals de slavenopstand van 1795 in Curaçao. Vaker ging het om kleiner, alledaags verzet.

Ook in de periode van de slavernij behoorde de handhaving van de orde primair tot de taken van de koloniale autoriteiten, die hiertoe de beschikking hadden over het militaire garnizoen en de burgermilities. Op lager niveau was de ordehandhaving grotendeels overgelaten aan de slavenhouders, die tot op zekere hoogte zelf mochten optreden als rechter en berechter van hun menselijk bezit. Gaandeweg trok de koloniale overheid meer bevoegdheden naar zich toe. In de achttiende eeuw ontstond mede hierdoor ‘politie’, die in de negentiende eeuw pas echt een noemenswaardige organisatie werd, met name vanaf 1839 door de oprichting van de Brigade Koloniale Marechaussee.

Met de afschaffing van de slavernij in 1863 verschoof het zwaartepunt van de ordehandhaving verder naar de koloniale autoriteiten. De verschillende bevolkingsgroepen werden in formele zin gelijkgesteld. De economische en sociale discrepanties bleven echter groot en waren bovendien sterk verbonden met etnische verschillen. Dit bestendigde een permanente onderhuidse spanning, die toch slechts enkele malen aan het oppervlak kwam. In voorkomende gevallen bleek het politiewezen nauwelijks of in het geheel niet opgewassen tegen zijn taak van handhaving en herstel van de openbare orde. Vervolgens moest een beroep op Nederlandse militaire eenheden gedaan te worden. Hierop wordt tot op de dag van vandaag vertrouwd.

De politiemacht was in de praktijk lange tijd meer geschikt voor het bewaren van de alledaagse openbare orde, rust en veiligheid dan voor het bedwingen van ernstige vormen van oproer. Haar functie lag meer in de sfeer van het beschermen van de burgers tegen regulier onheil. Indien dit op een overtuigende wijze werd gedaan, versterkte dat tevens de legitimiteit van de (post)koloniale orde. De politieke taakstelling is – ook reeds in de dagen van de emancipatie van 1863 – ingebed geweest in een breder geheel van uiteenlopende inspanningen om met en voor alle burgers een veilige en welvarende samenleving te vormen. Mede afhankelijk van de financieel-economische bedrijvigheid waren deze inspanningen meer of

minder succesvol, zowel in koloniale als in postkoloniale jaren. Zo lukte het de afgelopen decennia – met de autonome status voor de eilanden – niet om veiligheid en welvaart voldoende te garanderen. Hierdoor moest onder meer voor de uitvoering van politieke taken opnieuw een beroep op Nederlandse politie worden gedaan.

In dezen eisten onder meer de kleinschaligheid en het eilandelijke karakter van het ‘land’ de Nederlandse Antillen op uiteenlopende wijzen hun tol. De afstand tussen de Benedenwindse Eilanden – Aruba, Bonaire, Curaçao – en die ‘boven de wind’ – Sint Maarten, Sint Eustatius, Saba – bedraagt zo’n 900 km. De eilanden zijn klein, terwijl Aruba, Curaçao en Sint Maarten in de twintigste eeuw door arbeidsimmigratie dichtbevolkt raakten (zie tabel). Gegeven hun ligging oriënteerden de Bovenwindse Eilanden zich meer op de Engels- en Franstalige eilanden en op Noord-Amerika, terwijl de Benedenwindse Eilanden stevast op het Latijns-Amerikaanse vasteland, met name Venezuela, georiënteerd zijn geweest. Mede hierdoor verschillen de Papiamentstalige Benedenwindse Antillen cultureel sterk van de Engelstalige Bovenwinden. Op alle eilanden was het Nederlands nooit meer dan een bestuurs- en onderwijstaal. De eilanden behoren tot de categorie van microstaten, wat ook voor de ontwikkeling van het politiewezen gevolgen heeft gehad, zo zal duidelijk worden.

Bevolkingscijfers (afgerond), 1863-2007

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Saba	St. Eustatius	St. Maarten
1863	3300	3200	19.100	1900	2000	3300
1900	9700	5100	30.600	2200	1300	3200
1940	30.600	5600	67.300	1100	1000	2300
1970	58.000	8200	147.000	1000	1400	9000
2007	104.500	11.500	137.000	1500	2700	39.000

Gegevens ontleend aan: Lommerse 2008: 326-9, 334.

Cijfers Bovenwinden 1940 schatting; totaal voor de drie eilanden was 4344.

Geschiedschrijving

De ontwikkeling van het politiewezen op de Nederlands-Caribische eilanden wordt in deze studie gedetailleerd beschreven tot aan de staatkundige veranderingen in 2010. Hoewel die geschiedenis met de oprichting van de Brigade Koloniale Marechaussee in 1839 een formeel beginpunt kent, is naar het embryonale begin van de eilandelijke politie gezocht. Zodoende gaat de beschrijving terug tot in de achttiende eeuw. De organisatie en bemensing van het politiewezen worden beschreven tegen de achtergrond van de politiek-bestuurlijke en de sociaalecono-

mische ontwikkelingen, de andere publieke en private gewapende machten (krijgsmacht, burgerwacht, bewakingsdiensten en dergelijke) én de (aard van de) wets-overtredingen en criminaliteit waartegen de politie werd ingezet. Onder invloed van ontwikkelingen in deze veelzijdige en soms wispelturige ‘omgeving’ en in reactie daarop ontwikkelde het politiewezen zich. In deze wisselwerking is de politie hoofdzakelijk een reactieve en niet een proactieve actor gebleken.

De studie is opgedeeld in zes hoofdstukken. Die markeren periodes waarin specifieke sociaaleconomische en/of politiek-bestuurlijke ontwikkelingen plaatsvinden, die hiervoor in grote lijnen zijn getekend en in de hoofdstukken gedetailleerder worden beschreven. In die context veranderden de aard en organisatie van het politiewezen, wat mede in de benaming kenbaar werd gemaakt – zoals blijkt uit het overzicht hieronder. De geschiedschrijving kent aan de (ontwikkeling van de) relatie met Nederland uiteraard een centrale rol toe. Het ‘moederland’ was niet alleen in koloniale tijden richtingbepalend, maar is dit – ondanks inspanningen in tegengestelde richting – tot op de dag van vandaag gebleven.

De geschiedenis maakt echter duidelijk dat juist het (haperende) functioneren van het politiewezen de nodige beperkingen van de moederlandse koloniale ‘almacht’ blootlegt. Toen in 1954 het postkoloniale tijdperk aanbrak, toonde het nieuwe bestuur van de voormalige kolonie zich echter evenmin bij machte om een politiewezen tot ontwikkeling te brengen dat tot ieders tevredenheid functioneerde. Andermaal werd bestuurlijk onvermogen zichtbaar.

Benaming politiekorpsen tussen 1815 en 2010

korps(onderdeel)	periode	hoofdstuk
Policie	1815-1839	1
Brigade (Koloniale) Marechaussee	1839-1918	1,2
Korps Veldwacht	1873-1918	1,2
Detachement Marechaussee	1911-1918	2
Korps Burgerpolitie	1918-1949	2,3
Korps Militaire Politietroepen (KMP)	1928-1949	2,3
Korps Veldwacht	1932-1949	3
Korps Politie Nederlandse Antillen (KPNA)	1949-2010	4, 5, 6
Korps Politie Aruba (KPA)	1985-[2010]	5, 6